

MACIEJ RZEWUSKI

Glosa do postanowienia SN z dnia 22 września 2023 r., I CSK 3637/22. Udzielanie przez sąd pouczeń w trybie art. 5 KPC

**Gloss to the decision of the Supreme Court of 22 September 2023,
I CSK 3637/22. Issuing instructions by the court under Art. 5
of the Code of Civil Procedure**

Abstract

The subject of the study is the validity of providing procedural instructions by a civil court. This matter is neither simple nor devoid of practical doubts. In the context of civil cases being heard, concerns often arise regarding the correct application of the provisions of Art. 5 of the Code of Civil Procedure. These doubts usually focus on the answer to the question whether providing procedural instructions is still a right or perhaps an obligation of the civil court. The Supreme Court attempted to answer this question in the context of the voted decision. The aim of the work will be to approve the position expressed therein.

SŁOWA KLUCZOWE: pouczenia
procesowe, sąd cywilny, uprawnienie
sądu, obowiązek sądu, uzasadniona
potrzeba

KEYWORDS: procedural instructions,
civil court, court's authority, court's
obligation, justified need

MACIEJ RZEWUSKI – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu
Warmińsko-Mazurskiego, ORCID – 0000-0001-5637-9257,
e-mail: maciej.rzewuski@uwm.edu.pl

1 | Wprowadzenie

Udzielenie pouczenia na podstawie art. 5 i art. 212 § 2 k.p.c. zależy od oceny i uznania sądu uwiarygodnionego konkretną sytuacją procesową i staje się powinnością sądu tylko w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, kiedy zachodzi potrzeba zapobieżenia nierówności podmiotów toczącego się postępowania, a więc wówczas, gdy strona z uwagi na swoją nieporadność i stopień skomplikowania sprawy nie jest w stanie zrozumieć istoty prowadzonego postępowania i podjąć w związku z tym stosownych czynności procesowych^[1].

Aprobata przytoczonej tezy zadecydowała o odmowie przyjęcia do rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej wniesionej przez pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 grudnia 2021 r., I ACa 243/21. Ponieważ poruszane zagadnienie jest istotne nie tylko dla teorii prawa procesowego, ale przede wszystkim z praktycznego punktu widzenia, należy przybliżyć racje, jakie przyswiecały Sądowi Najwyższemu przy ferowaniu głosowanego rozstrzygnięcia. Rozważania polemiczne zostaną poprzedzone kilkoma uwagami natury ogólnej (systemowej) na temat pouczeń udzielanych przez sąd w sprawach cywilnych.

2 | Wywody prawne Sądu Najwyższego

Określając podstawę kasacyjną skarżący odwołał się do regulacji art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Jego zdaniem sądy obu instancji naruszyły przepisy art. 5 i art. 212 § 2 k.p.c., albowiem przebieg rozpraw i treść składanych przez niego pism dowiodły jego nieporadności, a co za tym idzie braku odpowiedniej reakcji sądów, w tym braku pouczenia go o możliwości ubiegania się o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

W ocenie Sądu Najwyższego przedmiot postępowania i zachowanie pozwanego, w tym treść składanych przez niego pism procesowych oraz oświadczeń złożonych na rozprawach, nie potwierdziły tezy o jego

¹ Lex nr 3606959.

nieporadności^[2]. Skarżący zarówno w pismach procesowych, jak i na rozprawie przed sądem pierwszej instancji szeroko opisywał okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Nadto odwołanie się przezeń w pismach procesowych do przepisów prawnych nie pozwoliło uznać, że niepouczenie pozwanego o możliwości wnioskowania o przyznanie mu pełnomocnika z urzędu stanowiło naruszenie przepisów proceduralnych w postaci wymaganej przepisem art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

3 | Istota i zakres pouczeń udzielanych przez sąd w sprawach cywilnych

Realizacja ochrony prawnej w postępowaniu sądowym uzależniona jest między innymi od tego, aby strony procesowe posiadały odpowiednią wiedzę prawną co do sposobu, formy i czasu podjęcia stosowanych dla danego etapu postępowania czynności procesowych. Eliminacji potencjalnych braków wiedzy w tym zakresie służyć ma przede wszystkim instytucja pouczeń z art. 5 KPC^[3]. Zgodnie ze wskazanym przepisem w razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych.

W literaturze przedmiotu podkreśla się trafnie, że rolę analizowanych pouczeń jest urealnienie korzystania przez stronę pouczaną z uprawnień i mechanizmów procesowych, w tym wywiązywanie się ze spoczywających na niej ciężarów lub obowiązków w postępowaniu przed sądem. Pouczenia

² Por. wyroki SN: z dnia 13 maja 1997 r., II UKN 100/97, OSNAPiUS 1998/4, poz. 133, z dnia 16 września 1998 r., II UKN 214/98, OSNAPiUS 1999/18, poz. 593, z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 1385/98, LEX nr 3115536, iż dnia 13 lipca 2000 r., II UKN 639/99, OSNAPiUS 2000/3, poz. 78.

³ Karol Weitz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1-124*, red. Tadeusz Ereciński (Warszawa: Wolters Kluwer, 2023), art. 5, nb 1; Przemysław Feliga, „Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych”, [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej kodeks postępowania cywilnego*, red. Piotr Ryłski (Warszawa: C.H. Beck, 2020), 174 i n.; Radosław Flejszar, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym* (Warszawa: C.H. Beck, 2016), 267 i n.

z art. 5 KPC nie mogą jednak zastępować braku aktywności stron procesu, tudzież konwalidować ich niedbalstwa w dbaniu o własne interesy^[4]. Jak bowiem podsumował Sąd Najwyższy w jednym ze swoich wcześniejszych orzeczeń,

z przepisu tego nie można wyprowadzać wniosku, że sąd powinien również przestrzegać strony przed lekkomyślnym nietroszczeniem się o ich własne interesy i zalecać takie działania, które każdy dorosły i zapobiegliwy człowiek podejmuje z własnej inicjatywy w swoich życiowych sprawach w oparciu o własne doświadczenie życiowe”^[5].

Komentatorzy zasadnie podkreślają, że pouczenie sądu powinno zawierać informacje o trzech elementach czynności procesowej, tj. stosownych wymogach prawnych, skutkach podjęcia czynności oraz konsekwencjach zaniechań w tym zakresie^[6]. Pouczenia nie mogą przy tym dotyczyć kwestii merytorycznych ani czynności procesowych będących *de facto* poradą prawną odnośnie do strategii procesowej, tudzież podstaw prawnych dochodzonego roszczenia. Udzielane przez sąd informacje nie mogą także wnikać w merytoryczną ocenę skuteczności dotychczas podjętych ani planowanych czynności procesowych^[7].

⁴ Tamże, nb 2; Józef Mokry, „Aktywność informacyjna sądu a realizacja praw i obowiązków procesowych przez strony procesu cywilnego”, [w:] *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. Ewa Łętowska (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1989), 431.

⁵ Postanowienie SN z dnia 23 czerwca 1981 r., IV PZ 35/81, Lex nr 8336. Podobnie SN w wyroku z dnia 16 października 2018 r., I UK 263/17, Lex nr 2566155. Por. postanowienie SN z dnia 8 czerwca 1965 r., III CR 89/65, Lex nr 5824 oraz wyroki SN z dnia 24 lutego 2011 r., III CSK 137/10, Lex nr 1084562 i z dnia 21 marca 2013 r., II CSK 322/12, Lex nr 1314144.

⁶ Małgorzata Manowska, „Zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego wprowadzone w 2004 r.” *Przegląd Sądowy*, nr 5 (2005): 5 i n.; Joanna Bodio, *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I-II, red. Tadeusz Zembrzusi (Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2020), art. 5, nb 9; Andrzej Grzegorz Harla, „Udzielanie przez sąd stronom i uczestnikom postępowania cywilnego wskazówek w świetle art. 5 k.p.c. (uwagi de lege lata i de lege ferenda)” *Przegląd Sądowy*, nr 10 (2003): 98.

⁷ Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II”, art. 5, nb 11; Małgorzata Manowska w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Art. 1–50538, red. Małgorzata Manowska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2015), art. 5, nb 1; Tadeusz Ereciński, Karol Weitz,

4 | Przestanki udzielania pouczeń z art. 5 KPC

Ustawodawca zreagował trzy zasadnicze, a jednocześnie kumulatywne przesłanki uzasadniające skorzystanie z dobrodziejstwa regulacji art. 5 KPC. Pierwsza, o charakterze podmiotowym, odpowiada na pytanie, komu pouczenie może zostać udzielone. Druga, o charakterze przedmiotowym, określa sytuację, w jakiej pouczenie może być zastosowane oraz zakres tego pouczenia. Z kolei trzecia wymaga, aby za udzieleniem pouczenia przemawiała uzasadniona potrzeba^[8].

To właśnie trzecia z wymienionych przesłanek budzi najczęściej wątpliwości interpretacyjnych, przy czym weryfikując istnienie tej przesłanki sąd winien każdorazowo uwzględniać okoliczności konkretnej sprawy^[9].

W judykaturze podnosi się, że o uzasadnionej potrzebie w rozumieniu art. 5 KPC mogą świadczyć przede wszystkim osobiste przymioty strony procesowej, uzasadniające tezę, że jest to osoba nieporadna lub nie mająca dostatecznego rozeznania w sytuacji prawnej, w jakiej się znalazła^[10]. Trafnie przy tym zauważył Sąd Najwyższy, że:

samodzielne korzystanie przez strony z uprawnienia do swobodnego decydowania o swoich – także procesowych – uprawnieniach, będące realizacją

„Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego”, [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*, red. Tadeusz Ereciński, Karol Weitz (Warszawa: Lexis Nexis, 2010), 17 i n.; Henryk Dolecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Artykuły 1–366, red. Henryk Dolecki, Tadeusz Wiśniewski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2013), art. 5, nb 5; Piotr Ryłski, *Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2009), 231 i n.

⁸ Por. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, art. 5, nb 6 i 9.

⁹ Ryłski, „Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego”, 232. Por. Andrzej Jakubecki, „Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego”, [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)* (Kraków: Wydawnictwo Zakamycze, 2006), 359; Mateusz Grochowski, „Venire contra factum proprium a zaufanie i «słabość sytuacyjna»”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 187 i n.; Monika Jagielska, „Środki ochrony słabszej strony umowy w umowach zawieranych na odległość (uwagi na tle ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumentów)”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 590.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 1385/98, Lex nr 3114401.

prawa do sądu, wiązać się jednak musi z obowiązkiem uzyskania odpowiednich podstaw świadomego działania przez zebranie odpowiednich wiadomości czy nawet tylko zasięgnięcie podstawowych informacji. Ich uzyskiwanie powinno być obywatelom ułatwiane bez potrzeby każdorazowego korzystania z odpłatnej pomocy prawnej. Jednakże nadal rola sądu w toku procesu może sprowadzać się do bezstronnego wyjaśniania kwestii proceduralnych tym, którzy tego potrzebują, jedynie w stopniu umożliwiającym im rozumienie toczącego się postępowania czy znaczenia podejmowanych czynności procesowych. Nie może to więc prowadzić do doszukiwania się, naruszającego podstawową zasadę równości stron, obowiązku zastępowania przez sędziów niezbędnej inicjatywy stron poprzez nadawanie z urzędu odmiennej treści czy znaczenia składanym przez nie pismom procesowym lub wnioskom^[11].

W pełni podzielam zapatrywanie, że ocena tego, czy strona procesowa powinna zostać pouczona przez sąd w trybie art. 5 KPC powinna uwzględniać także jej wcześniejsze zachowania procesowe. Tytułem przykładu, warto odwołać się do spostrzeżenia Sądu Najwyższego, poczynionego na kanwie sprawy II UKN 369/97, że:

bezzasadny jest też zarzut naruszenia art. 5 KPC, ponieważ [...] w rozprawach sądowych uczestniczył kierownik pozwanego zakładu osobiście, bądź przy udziale przewodniczącego zarządu, pisma procesowe składane były zgodnie z wymogami procedury cywilnej, trudno zatem przypisywać stronie pozwanej nieporadność. Umiała też ona we właściwym stadium procesu (kasacja) skorzystać z pomocy prawnej, a nie istniały przeszkody, by mogła to uczynić wcześniej^[12].

¹¹ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 21 grudnia 1998 r., III CKN 985/98, OSNC 1999, nr 5, poz. 104. Por. wyroki SN: z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 1385/98, Lex nr 3114401, z dnia 30 czerwca 2010 r., V CSK 1/10, Lex nr 677906, z dnia 10 maja 2013 r., I CSK 495/12, Lex nr 1365592, i z dnia 6 września 2017 r., I CSK 59/17, Lex nr 2389570.

¹² Uzasadnienie wyroku SN z dnia 1 grudnia 1997 r., II UKN 369/97, OSNP 1998, nr 19, poz. 576. Por. wyroki SN: z dnia 14 lutego 2007 r., II CSK 436/06, Lex nr 358777, z dnia 11 października 2007 r., IV CSK 174/07, PS 2008/9, s. 109, z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 293/10, Lex nr 811821, z dnia 11 października 2013 r., III UK 139/12, Lex nr 1463907; oraz postanowienie SN z dnia 10 stycznia 2012 r., I UK 289/11, Lex nr 1215783.

Co więcej, w sytuacji, gdy strona dotknięta niepełnosprawnością, wykazuje w postępowaniu przed sądem pewną aktywność i znajomość prawa w stopniu umożliwiającym popieranie swojego stanowiska procesowego, nie można mówić o uzasadnionej potrzebie udzielania jej przez sąd pouczeń^[13].

5 | Pouczenie procesowe uprawnieniem czy obowiązkiem sądu?

Odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest wcale prosta. Sądzę, że brak możliwości zredagowania sztywnej i transparentnej tezy we wskazanym zakresie wynika przede wszystkim z niepowtarzalności konkretnych stanów faktycznych, które nierzadko wymagają wzmożonej, a nawet ponadprzeciętnej aktywności sądu, także w zakresie udzielania pouczeń procesowych, innym zaś razem – postulują zachowanie dużej ostrożności w tej materii.

W doktrynie za dominujący przez długi czas uchodził pogląd, w myśl którego „udzielanie stronom oraz uczestnikom postępowania pouczeń nie jest obowiązkiem sądu, ale jedynie uprawnieniem. Sąd może udzielać pouczeń jedynie w sytuacji wskazanej w tym przepisie oraz pod wskazanymi w nim warunkami”^[14]. Ostatnio zaczęto jednak zauważać, a spostrzeżenie to podzielam w całości, że:

artykuł 5 stanowi wprawdzie, że sąd może udzielić pouczeń. Oznacza to jednak, że ilekroć sąd dojdzie do przekonania, że zachodzi uzasadniona potrzeba, powinien udzielić niezbędnych pouczeń [...]. Decyzja sądu w tym zakresie podlega kontroli instancyjnej, gdyż intencją ustawodawcy

¹³ Zob. wyroki SN: z dnia 14 lutego 2007 r., II CSK 436/06, Lex nr 358777, z dnia 11 października 2007 r., IV CSK 174/07, PS 2008, nr 9, s. 109, z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 293/10, Lex nr 811821, z dnia 11 października 2013 r., III UK 139/12, Lex nr 1463907.

¹⁴ Olga Maria Piaskowska w: *Kodeks postępowania cywilnego Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2023), art. 5, nb 2.

nie było z pewnością wprowadzenie przepisu, który może być stosowany dowolnie”^[15].

W podobnym kierunku zdaje się podążać judykatura. Rację ma Sąd Najwyższy, który w uzasadnieniu postanowienia z dnia 22 sierpnia 2000 r., III CKN 873/00 uznał, że przepis art. 5 KPC nie może prowadzić do udzielania stronom przez sądy pomocy w celu skutecznej realizacji dochodzonych przez nie roszczeń czy skutecznego zgłaszania zarzutów przeciwko tym roszczeniom. Prowadziłoby to bowiem do zachwianiem elementarnych zasad procesu cywilnego^[16]. W literaturze od dawna podkreśla się istnienie silnego związku między instytucją pouczeń a zasadą równości stron procesowych^[17]. Zauważa się przy tym konsekwentnie, że stosowanie przepisu art. 5 KPC nie może naruszać tej zasady ani jej ograniczać w stopniu, który podważałby bezstronność sądu. Przekonuje w końcu i to, że każdy podmiot wdający się w spór sądowy i decydujący się na prowadzenie sprawy bez udziału profesjonalnego pełnomocnika musi zakładać, że posiada wystarczającą wiedzę co do sposobu prowadzenia swojej sprawy^[18]. W konsekwencji przyjmuje się, że brak pouczenia strony przez sąd w zakresie określonym w art. 5 i art. 212 k.p.c., który może stanowić uchybienie procesowe w danej sprawie, nie może być traktowany jako działanie pozbawiające stronę, wbrew jej woli, możliwości świadomego zachowania procesowego, zmierzającego do ochrony jej interesów^[19].

¹⁵ Małgorzata Manowska w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I, Art. 1-477(16), red. Małgorzata Manowska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), art. 5, nb 4. Por. wyroki SN: z dnia 31 marca 1967 r., PRN 6/67, Lex nr 6133, z dnia 2 czerwca 1998 r., II UKN 86/98, OSNAPiUS 1999/11, poz. 372, z dnia 8 czerwca 2000 r., V CKN 60/00, OSNC 2000/12, poz. 229, z dnia 9 stycznia 2009 r., I CSK 276/08, Lex nr 578031; oraz postanowienia SN: z dnia 22 sierpnia 2000 r., III CKN 873/00, Lex nr 1165871, z dnia 26 września 2000 r., I PKN 48/00, OSNAPiUS 2002/8, poz. 189, z dnia 3 listopada 2000 r., IV CKN 169/00, R. Pr. 2001/3, s. 140.

¹⁶ Lex nr 1165871.

¹⁷ Zamiast wielu zob. Agnieszka Góra-Błaszczkowska, *Zasada równości stron w procesie cywilnym* (Warszawa: C.H. Beck, 2008), 83 i n.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 5 sierpnia 2005 r., II CK 18/05, Lex nr 1539964.

¹⁹ Wyrok SN(7) – zasada prawna z dnia 24 lutego 2011 r., III CSK 137/10, Lex nr 1084562. Zob. też wyrok SN z dnia 7 lipca 2005 r., II UK 271/04, OSNP 2006, nr 5-6, poz. 95.

Moim zdaniem na uwagę i przytoczenie w kontekście analizowanej problematyki zasługują także dwie inne, proporcjonalnie wyważone wypowiedzi Sądu Najwyższego^[20]. Mianowicie:

- „zarzut naruszenia art. 5 KPC wskutek zaniechania przez sąd pouczenia strony o czynności procesowej [...] może być uzasadniony, gdy z okoliczności sprawy wynika, że strona nie wiedziała, iż może przedsięwziąć określoną czynność procesową albo – mając świadomość możliwości jej podjęcia – nie potrafiła (ze względu na okoliczności faktyczne i prawne sprawy lub własne predyspozycje i posiadaną wiedzę) samodzielnie ocenić potrzeby jej podjęcia [...]. Z drugiej strony trzeba mieć na uwadze, że każdy przypadek pouczenia co do czynności procesowych może być oceniany jako faworyzowanie jednej ze stron postępowania i naruszenie bezstronności sądu, wobec czego stosowanie art. 5 KPC wymaga zaistnienia «uzasadnionej potrzeby» a zastosowanie tego przepisu może mieć miejsce w wyjątkowych sytuacjach”^[21];
- „prawdą jest, że z art. 5 KPC nie wynika powinność sądu o charakterze ogólnego obowiązku do udzielania w każdym wypadku pouczeń osobom stającym przed sądem, tylko dlatego, że występują bez zawodowego pełnomocnika. Udzielenie pouczenia musi być w danej sytuacji uzasadnione, zależy od oceny i uznania sądu [...]. Dlatego też możliwość udzielania przez sąd stronom i uczestnikom postępowania występujących w sprawie bez profesjonalnego pełnomocnika potrzebnych wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczenia ich o skutkach prawnych tych czynności i skutkach zaniedbań nie może być rozumiana jako obowiązek zastępowania inicjatywy dowodowej stron, czy też obowiązek udzielania pouczeń w sytuacji, gdy ochrona praw procesowych tego nie wymaga. Dotyczy to w szczególności zachowań strony przy podejmowaniu czynności oczywiście zrozumiałych dla każdego [...]. Wypada również podkreślić, że pouczenie, o którym mowa w art. 5 KPC, ze względu na prawo do bezstronnego sądu i odpowiadający mu obowiązek przestrzegania przez sąd zasady równego traktowania stron, może być stosowane wyłącznie wtedy, gdy istnieje ku temu uzasadniona potrzeba, zwłaszcza gdy brak

²⁰ Zob. też Tadeusz Zembrzuski, „Pozbawienie możliwości obrony praw strony w orzecznictwie Sądu Najwyższego”, [w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski, Michał Tomalak (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 597 i n.

²¹ Wyrok SN z dnia 4 września 2013 r., II PK 366/12, OSNP 2014, nr 12, poz. 165.

takiego współdziałania ze stroną może mieć wpływ na treść rozstrzygnięcia. Zakres tego obowiązku wyznacza potrzeba procesowa”^[22].

6 | Podsumowanie

Korzystanie z instytucji pouczeń procesowych w rozumieniu art. 5 KPC może wywoływać i w praktyce wywołuje trudności natury interpretacyjnej. Dzieje się tak głównie dlatego, że prawodawca posłużył się w dyspozycji tego przepisu nieostrym pojęciem „uzasadnionej potrzeby”. Rozwiązanie takie – w moim odczuciu – jest z jednej strony niedoskonałe, skoro nie daje sądowi żadnych, choćby pośrednich wskazówek merytorycznych dla dokonania prawidłowej oceny (nie)występowania tej przesłanki, co już *in abstracto* wzbudzać może uzasadnioną niepewność stron co do zachowań sądu w danej sprawie. Z drugiej strony jednak brak zredagowania w ustawie sztywnych nakazów lub przypadków, w których sąd powinien pouczać strony w trybie art. 5 KPC może być postrzegany jako swoista zaleta rzeczonoj regulacji, zwłaszcza w kontekście mnogości i niepowtarzalności potencjalnych stanów faktycznych, kreujących rozmaite postawy procesowe stron i zezwalających sądowi meriti na adekwatną reakcję.

Uważam, że glosowane postanowienie Sądu Najwyższego wpisuje się doskonale w dotychczasową linię orzeczniczą dotyczącą analizowanej problematyki, ograniczającą możliwość stosowania przez sądy cywilne przepisu art. 5 KPC li tylko do sytuacji wyjątkowych, usprawiedliwionych okolicznościami konkretnej sprawy.

²² Wyrok SN z dnia 11 czerwca 2013 r., II UK 389/12, OSNP 2014, nr 3, poz. 48. Por. Ewa Łętowska, „Wirtualizacja sądowej ochrony słabszych”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 80 i n.; Joanna Studzińska, „Prawo czy konieczność posiadania pełnomocnika profesjonalnego dla ochrony strony słabszej w postępowaniu cywilnym. Kilka uwag praktycznych”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 823 i n.; Tadeusz Zembrzusi, „Pouczanie strony występującej w procesie cywilnym bez zawodowego pełnomocnika co do wnoszenia środków zaskarżenia”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 843 i n.

Bibliografia

- Bodio Joanna, *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*. t. I-II, red. Tadeusz Zembrzuski. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.
- Dolecki Henryk, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Artykuły 1–366, red. Henryk Dolecki, Tadeusz Wiśniewski. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.
- Ereciński Tadeusz, Karol Weitz, „Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego”, [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*, red. Tadeusz Ereciński, Karol Weitz. 17–62. Warszawa: Lexis Nexis, 2010.
- Feliga Przemysław, „Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych”, [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej kodeks postępowania cywilnego*, red. Piotr Ryłski. 153–214. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Flejszar Radosław, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*. Warszawa: C.H. Beck, 2016.
- Góra-Błaszczkowska Agnieszka, *Zasada równości stron w procesie cywilnym*. Warszawa: C.H. Beck, 2008.
- Grochowski Mateusz, „Venire contra factum proprium a zaufanie i „słabość sytuacyjna”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska. 171–188. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.
- Harla Andrzej Grzegorz, „Udzielanie przez sąd stronom i uczestnikom postępowania cywilnego wskazówek w świetle art. 5 k.p.c. (uwagi de lege lata i de lege ferenda)” *Przegląd Sądowy*, nr 10 (2003): 95–111.
- Jagielska Monika, „Środki ochrony słabszej strony umowy w umowach zawieranych na odległość (uwagi na tle ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumentów)”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska. 581–590. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.
- Jakubecki Andrzej, „Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego”, [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*. 361–363. Kraków: Wydawnictwo Zakamycze, 2006.
- Kodeks postępowania cywilnego Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. Olga Maria Piaskowska. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I, Art. 1–477(16), red. Małgorzata Manowska. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.

- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Art. 1–50538, red. M. Manowska, Warszawa: Wolters Kluwer, 2015.
- Łętowska Ewa, „Wirtualizacja sądowej ochrony słabszych”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska. 73–91. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.
- Manowska Małgorzata, „Zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego wprowadzone w 2004 r.” *Przegląd Sądowy*, nr 5 (2005): 3–47.
- Mokry Józef, „Aktywność informacyjna sądu a realizacja praw i obowiązków procesowych przez strony procesu cywilnego”, [w:] *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. Ewa Łętowska. 421–438. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1989.
- Rylski Piotr, *Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009.
- Studzińska Joanna, „Prawo czy konieczność posiadania pełnomocnika profesjonalnego dla ochrony strony słabszej w postępowaniu cywilnym. Kilka uwag praktycznych”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska. 823–841. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.
- Weitz Karol, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. Tadeusz Ereciński. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023.
- Zembrzusi Tadeusz, „Pouczanie strony występującej w procesie cywilnym bez zawodowego pełnomocnika co do wnoszenia środków zaskarżenia”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska. 843–864. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.
- Zembrzusi Tadeusz, „Pozbawienie możliwości obrony praw strony w orzecznictwie Sądu Najwyższego”, [w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski, Michał Tomalak. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.